

Выхаваньне — гэта ня толькі мова

Інтэрвію з мовазнаўцам Зьмітром Саўкам аб праблемах выхаваньня, зь якімі сутыкаюцца беларускамоўныя сем'і ў гарадах

— Зь якімі праблемамі выхаваньня сутыкаюцца беларускамоўныя сем'і? Ці можна акрэсьліць, якім мусіць быць нацыянальнае выхаваньне?

— Ня трэба наўмысна выхоўваць дзіця ў беларускай мове. Калі вы ўсе ў хаце будзеце проста гаварыць па-беларуску, дзіця засвоіць гэтую мову. Ніякіх дадатковых намаганьняў не патрабуецца. У бацькоў, якія гавораць дома на дзвюх мовах, як правіла, беларускамоўных дзяцей не атрымліваецца. Самая вялікая праблема пачынаецца тады, калі дзіця даведваецца, што існуе яшчэ адна мова, а менавіта — расейская, і што на ёй размаўляе якраз бальшыня. Вось тады дзіця імкнецца спачатку ўстаўляць расейскія словы (бо не дыфэрэнцыюе моваў). Калі ж працэс дыфэрэнцыяцыі заканчваецца, дзіця можа размаўляць па-расейску. Справа ў тым, што дзіця ня можа й не павінна быць носьбітам ідэяў. Можна растлумачыць яму, што мы беларусы і мусім размаўляць на нашай мове, толькі ці будзе яно перакананае? Бо часам бачыць, што бацькі чакаюць ад яго беларускай мовы, і з пачуцьця пратэсту гаворыць ім па-расейску. Гэта нармальны для дзіцяці мэханізм супраціву, азарту: а што будзе, калі я зраблю ня тое, чаго ад мяне чакаюць? Ня трэба акцэнтаваць на гэтым увагу або ціснуць на дзіця. Мы стараемся растлумачыць сваім гадаванцам, чаму варта гаварыць па-беларуску нават з расейскамоўнымі дзецьмі. Мы кажам: яны цябе разумеюць, а калі не разумеюць, хай вучацца, а калі ня хочуць вучыцца, відаць, ты для іх проста не такі каштоўны. Ну, сябруй зь іншымі дзясцьмі, пад якіх табе не давядзецца падладжвацца. Гэта пэдагагічная ўнівэрсалія: калі цябе не прымае кампанія, шукай іншае. Самаму большаму майму дзіцяці 13 гадоў, і я не раблю трагедыі з таго, што яно размаўляе са школьнымі сябрамі па-расейску. Дзіця не павінна быць ані змагаром, ані ахвярай. Дзіця — статкавае стварэньне. Індывідуалізацыя асобы адбываецца значна пазьней, недзе каля 20 гадоў. Штурхаць дзіця, якое не дарасло псыхічна, да выдзяленьня свайго яго з соцыюму — значыць узмацняць ягоныя комплексы і закладаць новыя.

— **Выхаваньне** — гэта ня толькі мова. Што яшчэ?

— Я выкладчык, і за шмат гадоў стаміўся нешта тлумачыць. Таму я ўласным дзецям не распавядаў штодня пра Вітаўта Вялікага ды Эўфрасіньню Полацкую. Тут як з моваю — ня варта штосьці рабіць адмыслова. Калі ты размаўляеш зь дзецьмі на любую тэму, праступае так ці інакш нацыянальны момант — момант візіі. Візіі жыхара беларускай сталіцы. Напрыклад, едем мы ў аўтобусе, я кажу: вось такія зручныя новыя аўтобусы ў нас у Менску сталі рабіць. І дзіця ведае: у нас гэта ўмеюць, у нас гэта робяць. Так на кожным кроку. Якое б ідыёцкае ні было пытаньне, я ніколі не кажу: “Адчапіся!”. Заўсёды адказваю. У побытавых штодзённых гутарках абавязкова прысутнічае тэма “Беларусь і сьвет”. Мае дзеці ведаюць, што былі на нас розныя навалы, а вось цяпер мы маем сваю дзяржаву. Для маіх дзяцей існуе паняцьце “краіна”, “горад”, “дзяржава”. Я ўпэўнены, што для большыні дзяцей з нацыянальна індыфэрэнтных сем’яў такія паняткі яшчэ нічым не напоўненыя. Натуральна, мае дзеці ведаюць, што існуе такая праблема, як расейскае прэваліраваньне. Але трэба данесці такую тонкасьць: калі беларус гаворыць па-расейску, гэта абсалютна ня значыць, што ён не беларус. Сяброўкі маіх дачок Юстыны й Караліны (9 і 8 гадоў) гаварылі па-расейску, і дзяўчаты мне кажуць: “Гэта расейская дзяўчынка”. Я адказваю: “Не, проста ў іх у сям’і ніхто не адукоўваўся па-беларуску, але ты можаш іх навучыць”. Для дзіцяці вельмі важна, што яму надаюць ролю настаўніка, мэсіі. Хаця яно гэта не заўжды выкарыстоўвае. Ня кожны любіць пастаянна быць настаўнікам.

— **Ці былі Вашыя дзеці дыскрымінаваныя ў асяродку раўналеткаў з-за сваёй беларускасьці?**

— Дзеці — стварэнні самыя пшчотныя й самыя жорсткія. Яны знойдуць 1001 прычыну, каб пазьдзекавацца зь іншага. Калі дадаецца 1002-я прычына, гэта ўжо ня так істотна. Прыбраць усе фактары, па якіх вашае дзіця будзе дыскрымінаванае, вы ня зможаце. І нават сотую іхнюю частку. Я не баюся адпускаяць сваё дзіця ў сьвет. Асоба, якая фармуецца ў Менску, засвойвае расейскую мову рана і ў поўным аб’ёме. У дзіцяці заўсёды хапае інстынкту не канфрантаваць з асяродкам. Увогуле, часьцей дзеці пачуваюцца лепей з-за таго, што на фоне аднамоўных раўналеткаў валодаюць дзьвюма мовамі. Бацькі гавораць дзіцяці: “Ты лепш адукаваны. І ўвогуле, усе прыстойныя людзі ведаюць беларускую мову, глядзі!”

Гутарыла Сьвятлана Курс